Asupra unor şiruri de integrale

Iuliana GEORGESCU [1] ***şi Paul GEORGESCU*** [2]

Articolul de faţă prezintă un mod de calcul al limitelor unor şiruri $(x_n)_{n\geq 1}$ de termen general $x_n=\int_a^b f^n(x)dx$, cu f satisfăcând anumite ipoteze ce vor fi precizate ulterior. În particular, se pot determina limitele şirurilor $(a_n)_{n\geq 1}, (b_n)_{n\geq 1}, (c_n)_{n\geq 1}, (d_n)_{n\geq 1}$ de termen general $a_n=\int_0^{\pi/2}\sin^n x dx$, $b_n=\int_0^{\pi/2}\cos^n x dx$, $a_n=\int_0^{\pi/2}\mathrm{tg}^n x dx$, $a_n=\int_1^e \ln^n x dx$.

Insistăm mai întâi asupra unei soluţii eronate date în [**2**] pentru faptul că $\lim\limits_{n\to\infty} a_n=0$.

„**Soluţie.**“ Aplicând teorema de medie, $\exists c\in(0,\pi/2)$ astfel încât $\int_0^{\pi/2}\sin^n x dx=$ $=\pi/2\cdot\sin^n c$. Deoarece $\sin c\in(0,1)$, avem $\lim\limits_{n\to\infty}\sin^n c=0$ şi, deci, $\lim\limits_{n\to\infty}\int_0^{\pi/2}\sin^n x dx=0.$

Totuşi, c nu este constant, ci depinde de n, şi nu putem deduce că $\lim\limits_{n\to\infty}\sin^n c=0.$

În cele ce urmează vom indica un mod de calcul al unor limite de acest tip.

Teorema 1. *Dacă* $f:[a,b]\to[0,1]$ *este continuă, iar* $U(f)=\{x\in[a,b];\ f(x)=1\}$ *este finită, atunci* $\lim\limits_{n\to\infty}\int_a^b f^n(x)dx=0.$

Demonstraţie. Presupunem că $U(f)=\{x_1,x_2,\ldots x_k\}$ şi fie $\varepsilon>0$ arbitrar, dar fixat. Considerăm $I_i=(a_i,b_i)$ cu $x_i\in I_i$ şi $l(I_i)<\varepsilon/(k+1)$, $i=\overline{1,k}$ şi $l(I_i)$ = lungimea intervalului I_i (daca $x_1=a$ sau $x_k=b$, atunci $I_1=[a_1,b_1)$, respectiv $I_k=(a_k,b_k]$).

Fie $D_1=\bigcup\limits_{i=1}^k[a_i,b_i]$ şi $D_2=[a,b]\setminus\bigcup\limits_{i=1}^k(a_i,b_i)$. Cum D_2 este o reuniune finită de intervale închise şi mărginite, şi f este continuă, există $M=\sup\limits_{x\in D_2}f(x)$, iar $M<1$. De aici, rezultă că $\int_{D_2}f^n(x)dx\leq M^n\cdot(\pi/2)$. Deoarece $f(x)\leq 1$, $\forall x\in[a,b]$, se deduce că $\int_{D_1}f^n(x)dx\leq\sum\limits_{i=1}^k(b_i-a_i)\pi/2$. În consecinţă , $\int_a^b f^n(x)dx\leq k\varepsilon/(k+1)+M^n(\pi/2)$.

---

[1] Profesor, Liceul cu Program Sportiv, Iaşi
[2] Profesor, Liceul Teoretic „Grigore Moisil”, Iaşi

Alegând acum $n_0(\varepsilon)$ astfel încât $M^n \cdot (\pi/2) < \varepsilon/(k+1)$, $\forall n \geq n_0(\varepsilon)$, se obține că $\int_a^b f^n(x)dx < \varepsilon$, $\forall n \geq n_0(\varepsilon)$, deci $\lim_{n\to\infty}\int_a^b f^n(x)dx = 0.$

Observația 1. Ipoteza „$U(f)$ este finită" din enunț poate fi înlocuită cu „$U(f)$ este Jordan neglijabilă", teorema rămânând valabilă cu aceeaşi demonstrație.

Corolar 1. *Dacă* $f:[a,b]\to[0,1]$ *este continuă şi strict crescătoare (sau strict descrescătoare), iar* $f(b)=1$ *(respectiv* $f(a)=1$ *), atunci* $\lim_{n\to\infty}\int_a^b f^n(x)dx = 0.$

Demonstrație. Suntem în ipotezele teoremei , cu $U(f)=\{b\}$, respectiv $U(f)=\{a\}$.

Aplicația 1. *Are loc relația* $\lim_{n\to\infty} a_n = \lim_{n\to\infty} b_n = \lim_{n\to\infty} c_n = \lim_{n\to\infty} d_n = 0$.

Soluție. Se aplică Corolarul 1, ținându-se seama de monotonia funcțiilor de sub semnul de integrală.

În cele ce vor urma vom nota cu $D(f)$ mulțimea punctelor de discontinuitate ale unei funcții f . Observăm că este valabilă deasemenea următoarea îmbunătățire a Teoremei 1.

Teorema 2. *Dacă* $f:[a,b]\to[-1,1]$, *iar* $D(|f|)$ *şi* $U(|f|)$ *sunt Jordan-neglijabile, atunci* $\lim_{n\to\infty}\int_a^b f^n(x)dx = 0$.

Demonstrație. Deoarece f este integrabilă Riemann, $|f|, f^n$ şi $|f|^n$ sunt de asemenea integrabile Riemann. Fie acum $\varepsilon>0$ arbitrar, dar fixat. Deoarece $D(|f|)$ este Jordan-neglijabilă , $\exists k\in\mathbf{N}^*$ şi $(I_i)_{1\leq i\leq k}$ astfel încât $I_i=(a_i,b_i)$, $D(|f|)\subset\bigcup_{i=1}^{k} I_k$ şi $\sum_{i=1}^{k}(b_i-a_i)<\varepsilon/2$.

Notăm $D_1=\bigcup_{i=1}^{k}[a_i,b_i]$, $D_2=[a,b]\setminus\bigcup_{i=1}^{k}(a_i,b_i)$. Mai departe, $\int_{D_1}|f|^n(x)dx \leq \varepsilon/2$, şi cum $|f|^n$ este continuă pe D_2, $\int_{D_2} f^n(x)dx$ se poate majora cu ajutorul Teoremei 1. Rezultă de aici că $\lim_{n\to\infty}\int_a^b |f|^n(x)dx = 0$, deci $\lim_{n\to\infty}\int_a^b f^n(x)dx = 0.$

Aplicația 2. *Fie* $b>0$, *iar* $f(x)=\begin{cases}\sin\frac{1}{x}, & x\in(0,b]\\ 0 & , x=0\end{cases}$. *Atunci* f *este integrabilă Riemann, iar* $\lim_{n\to\infty}\int_a^b f^n(x)dx = 0$.

Soluție. Se observă că $-1 \le f \le 1$, $\forall x \in [0, b]$ şi $D(|f|) = \{0\}$. Atunci f este integrabilă Riemann, conform criteriului Lebesgue de integrabilitate Riemann. Mai departe, $U(|f|) = \{2/(2k+1)\pi;\ k \in \mathbf{N}\}$ este de măsură Jordan nulă şi se poate aplica Teorema 2.

Observația 2. Folosind noțiuni de teoria măsurii şi integralei Lebesgue, mai precis teorema lui Egorov, se poate demonstra următorul rezultat:

Teorema 3. *Fie* $f : [a, b] \to I$ *continuă,* $g : [a, b] \to \mathbf{R}$ *integrabilă Riemann şi* $(g_n)_{n \ge 1}$ *un şir de funcții continue,* $g_n : I \to \mathbf{R}$*, astfel încât* $(g_n \circ f)(x) \to g(x)$ $\forall x \in [a, b]$, *şi* $|(g_n \circ f)(x)| \le M$, $\forall x \in [a, b]$. *Atunci* $\int_a^b (g_n \circ f)(x)dx \to \int_a^b g(x)dx$.

Aplicația 3. Pentru $a = 0$, $b = \pi/2$, $g(x) = \begin{cases} 0, & x \in [0, \pi/2) \\ 1, & x = \pi/2 \end{cases}$, $g_n(x) = x^n$, $f(x) = \sin x$, remarcând că sunt îndeplinite condițiile Teoremei 3, iar $\int_0^{\pi/2} g(x)dx = 0$, obținem că $\lim_{n\to\infty} a_n = 0$. Analog deducem că $\lim_{n\to\infty} b_n = \lim_{n\to\infty} c_n = \lim_{n\to\infty} d_n = 0$.

Aplicația 4 (**V. Drulă** şi **I. Paralescu**, *Problema 24154,* G.M. *7-8/1999*). *Calculați:*

a) $\lim_{n\to\infty} \int_0^{\pi/2} \frac{\sin 2x}{1 + \sin^2 x + \sin^{2n} x} dx$ b) $\lim_{n\to\infty} \int_0^{\pi/2} \frac{1}{1 + \sin x + \sin^{2n} x} dx$.

Soluție. Aplicăm Teorema 3. Luăm

a) $a = 0$, $b = \pi/2$, $g_n(x) = \frac{2x\sqrt{1 - x^2}}{1 + x^2 + x^n}$, $f(x) = \sin x$, $g(x) = \begin{cases} \frac{\sin 2x}{1 + \sin^2 x}, & x \in [0, \pi/2) \\ 1/3, & x = \pi/2 \end{cases}$,

b) $a = 0$, $b = \pi/2$, $g_n(x) = \frac{1}{1 + x^2 + x^{2n}}$, $f(x) = \sin x$, $g(x) = \begin{cases} 1/1 + x^2, & x \in [0, \pi/2) \\ 1/3, & x = \pi/2 \end{cases}$.

Bibliografie

1. **D. M. Bătinețu** ***et al.*** – *Primitive şi integrale ,* Ed. Bârchi, Timişoara, 1998.
2. **V. Schneider** – *Culegere de probleme de analiză matematică,* Ed. Hyperion, Craiova, 1993.